

Suomen Sadankomitea
Rauhanasema
Veturitori 3
00520 Helsinki

Lausunto

19.10.2018

Eduskunnan suurelle valiokunnalle

Suomen EU-puheenjohtajuuskauden painopistealueista

Yleistä

Suomen tuleva EU-puheenjohtajuuskausi ajoittuu monella tavalla hankalaan ajankohtaan. Huhtikuussa Suomessa on eduskuntavaalit sekä niiden jälkeen hallitusneuvottelut. Euroopan parlamentin vaalit ovat toukokuussa ja vaalien jälkeen valitaan EU:lle uusi komissio. Lisäksi EU:n uusi rahoituskehys vuosille 2021-27 on valmistelussa ja siinä ehdotetaan merkittäviä muutoksia unionin budjettirakenteeseen.

Näin ollen sekä ennen Suomen EU-puheenjohtajuuskauden alkua että sen alussa useita puheenjohtajuuskauteen vaikuttavia asioita on auki. Tämä puolestaan vaikeuttaa sekä puheenjohtajuuskauden valmistelua että sen toteutusta. Todennäköistä on, että mitään suuria poliittisia avauksia ei ole mahdollista toteuttaa, vaan huomio kannattaa keskittää pidempivaikutteisten prosessien käynnistämiseen.

Valittaessa Suomen EU-puheenjohtajuuskauden painopisteitä kannattaisi kansallisesti ja alueellisesti tärkeiden tavoitteiden sijaan painottua koko unionia koskettaviin painopisteisiin, sillä EU:n yksi keskeinen ongelma on kansallisten intressien ja tavoitteiden liiallinen puolustaminen. EU:n mahdollisuudet kilpailla esimerkiksi Kiinan ja Yhdysvaltojen kanssa heikkenevät ratkaisevasti mitä enemmän unionin jäsenvaltiot kilpailevat keskenään ja valvovat kansallisia intressejään.

Suomen Sadankomitea ymmärtää turvallisuuden laaja-alaisesti. Kyse ei ole vain asevarustelusta, konflikteista, joukkotuhoaseista tai muista sodan ja rauhan kysymyksistä, vaan laajemmista yhteiskunnalliseen ja kansainväliseen vakauteen liittyvistä rauhaa lujittavista tekijöistä. Laaja-alaisen turvallisuusnäkemysten yksi keskeinen periaate on puuttua niihin tekijöihin, jotka aiheuttavat konflikteja. Konflikteilla on aina taloudelliset, poliittiset ja yhteiskunnalliset syyt, joiden ratkaiseminen on edellytys konfliktin ratkaisemiselle. Tästä syystä lausuntomme käsittelee myös ilmastonmuutosta, EU:n arvopohjaa ja verokikkailua, koska niillä kaikilla on myös turvallisuuspoliittinen ulottuvuus.

Yhteisestä puolustuksesta rauhanrakentamiseen

Euroopan unionille myönnettiin vuonna 2012 Nobelin rauhanpalkinto. Palkinnon perusteluissa korostettiin, että vahvistamalla jäsenvaltioiden välisiä taloudellista ja poliittista kanssakäymistä unioni on kyennyt takaamaan rauhan säilymisen alueellaan. Tämä oli myös yksi keskeinen lähtökohta, kun Euroopan integraatiota ryhdyttiin toisen maailmansodan jälkeen rakentamaan.

Viimeisten vuosien aikana EU:ssa on kuitenkin keskusteltu erityisen runsaasti yhteisestä puolustuksesta. Unionille on muun muassa perustettu puolustusvirasto (EDA) ja -rahasto, aseteollisuuden tutkimusta on ryhdytty rahoittamaan EU:n budjetista ja jäsenvaltioiden armeijoiden liikkumisen lainsäädännöllisiä ja logistisia esteitä on ryhdytty purkamaan.

Yhteisen puolustuksen kehittämisen sijasta unionin olisi viisaampaa keskittyä rauhan ja vakauden vahvistamiseen EU:n lähialueilla, erityisesti Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa. Tässä työssä tarvitaan jossain määrin myös sotilaallista voimaa, mutta ennen kaikkea huomio tulisi keskittää konflikteja ylläpitävien rakenteellisten ongelmien poistamiseen. Ellei näihin ongelmiin puututa, esimerkiksi meneillään olevien konfliktien ratkaiseminen on käytännössä mahdotonta.

Erityisesti on keskityttävä taloudellisten ja yhteiskunnallisten eriarvoisuuksien poistamiseen, kaikkien vähemmistöjen syrjinnän poistamiseen, väestön koulutustason nostamiseen, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja sitä tukevan kulttuurin vahvistamiseen sekä demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseen. Nämä kaikki vaativat pitkäjänteistä yhteistyötä EU:n lähialueiden valtioiden, kansalaisjärjestöjen ja yritysten välillä.

Suomi voisi puheenjohtajuuskaudellaan edistää näitä tavoitteita esimerkiksi seuraavilla toimilla:

- Suomi voisi neuvotella muiden EU-valtioiden kanssa asevientikiellosta unionin lähialueiden ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneisiin valtioihin, samoin autoritaarisiin maihin.
- Suomi voisi puheenjohtajuuskauden aikana järjestää asiantuntijaseminaarin, jossa pohdittaisiin keinoja Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan maiden nuorten miesten työllistymiseen ja koulutukseen pääsyyn. Huomion kohdentaminen nimenomaisesti nuoriin miehiin on tärkeää siksi, että syrjäytyessään he ovat alttiita liittymään väkivaltaisiin, jopa terroristisiin järjestöihin.

Ilmastonmuutos EU:n tärkeimmäksi prioriteetiksi

Tuoreen IPCC:n raportin mukaan ilmaston lämpenemisen rajoittaminen 1,5 asteeseen edellyttää nopeita toimia kasvihuonekaasujen päästöjen vähentämiseksi sekä hiilinielujen lisäämiseksi. Kyse on nimenomaisesti sekä päästövähennyksistä että hiilinielujen lisäämisestä, sillä vain toiseen osaan keskittyminen ei riitä.

EU on ollut aktiivinen toimija ilmastoneuvotteluissa ja unioni on asettanut kunnianhimoisia tavoitteita päästövähennyksistä. Unionin toiminta ei kuitenkaan ole johdonmukaista, sillä se tukee edelleenkin esimerkiksi fossiilisten polttoaineiden käyttöä. Eurooppalainen maatalous ja liikenne ovat myöskin merkittäviä päästöjen tuottajia.

Suomi voisi puheenjohtajuuskaudellaan edistää näitä tavoitteita esimerkiksi seuraavilla toimilla:

- Edistää toimia, joilla lopetettaisiin tuki fossiilisille polttoaineille ja kiristää niiden verotusta tavoitteena erityisesti liikenteen päästöjen vähentäminen.
- Esittää EU:lle neuvottelua kansainvälisestä sopimuksesta, jolla kielletäisiin kaikkein saastuttavimpien polttoaineiden käyttö kansainvälisessä laivaliikenteessä.

Laivaliikenteen päästöihin puuttuminen on olennaista siksi, että sen päästöt ovat merkittävämmät kuin lentoliikenteen.

- Esittää EU:lle uusiutuvan energiantuotannon tutkimuksen ja tuotekehittelyn rahoituksen kasvattamista EU:n budjetissa ja rahoituskehyksessä.
- Esittää EU:lle kannustinjärjestelmää luonnollisten hiilinielujen kasvattamiseksi.

Euroopan unionin arvopohjan vahvistaminen

Yhteinen arvopohja on usein toistettu mantra EU:ssa. Arvopohja on olemassa, mutta se ei ole pitkään aikaan toteutunut koko unionin laajuudessa. Unkari ja Puola ovat räikeimpiä esimerkkejä EU-maista, joissa oikeuslaitosta on politisoitu, kavennettu lehdistönvapautta, demokratiaa ja kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia. Valitettavasti monissa muissakin unionimaissa on vakavia EU:n arvopohjaan liittyviä ongelmia.

Arvopohjan rakoilu vaikeuttaa EU:n kansainvälistä roolia. Sen on vaikea puolustaa demokratiaa, lehdistönvapautta ja muita vastaavia arvoja esimerkiksi kehitysyhteistyössä, mikäli monet EU-maat loukkaavat avoimesti, räikeästi ja toistuvasti näitä arvoja. Samoin arvopohjan rakoilu vaikeuttaa EU:n yrityksiä vaikuttaa Venäjään, jotta se luopuisi kansainvälisen oikeuden vastaisesta Krimin liittämisestä osaksi Venäjää.

Liberaaliin demokratiaan perustuvien arvojen kunnioituksen heikentyminen vahvistaa erilaisten nationalististen, rasististen ja jopa fasististen liikkeiden kasvua, kuten esimerkiksi Saksassa ja Ruotsissa on tapahtunut. Tällaisten liikkeiden vahvistuminen ja niiden saaman poliittisen tuen laajentuminen puolestaan johtavat esimerkiksi EU:n keskeisen periaatteen, vapaan liikkuvuuden, rajoituksiin myös jäsenvaltioiden välillä.

Suomi voisi puheenjohtajuuskaudellaan edistää näitä tavoitteita esimerkiksi seuraavilla toimilla:

- Sitoutumalla itse tiukasti liberaalin demokratian arvopohjaan ja perustamalla toimintansa puheenjohtajakaudella siihen.
- Vaikuttamalla troikan jäseniin, jotta Suomen jälkeiset jäsenvaltiot jatkaisivat Suomen omaksumaa linjaa.

Veronkierron ja verojen välttelyn estäminen

Viime aikoina on uutisoitu, että eurooppalaiset valtiot ovat menettäneet osinkoihin liittyneessä verokikkailussa arviolta ainakin 55 miljardia euroa. Se vastaa suunnilleen Suomen valtion budjetin loppusummaa, mutta on vain murto-osa kaikista veronkierrosta ja verojen välttelystä aiheutuvista tulonmenetyksistä.

Erilaisen verokikkailun johdosta aiheutuvat tulomenetykset ovat merkityksellisiä myös EU-maille, mutta vielä merkityksellisempiä ne ovat kehittyville maille. Esimerkiksi Afrikan valtiot menettävät näistä syistä enemmän varoja kuin mitä ne saavat kehitysapua.

Teollisuusmaat ovat sitoutuneet osoittamaan kehitysyhteistyöhön 0,7 prosenttia bruttokansantulosta. Tämän 1960-luvulla asetetun tavoitteen saavuttaminen on edelleen kesken, eikä nopeaa käännoä kehitysyhteistyövarojen kasvattamiseen ole näköpiirissä.

Nopeammin ja tehokkaammin EU ja sen jäsenvaltiot voisivat edesauttaa kehittyviä maita valvomalla, että kehittyvissä maissa toimivat yritykset maksavat veronsa ja muut lakisääteiset maksuvelvoitteensa kussakin toimimaassaan siellä tapahtuvan tosiallisen arvonlisän ja taloudellisen toiminnan mittakaavan mukaisesti sen valtion hallitukselle, jossa ne toimivat. Lisäksi tulisi puuttua siirtohinnoitteluun, alikapitalisointiin ja muihin vastaaviin toimiin, joilla monikansalliset yritykset voivat manipuloida tulostaan verotuksellisesti mahdollisimman edulliseksi. Tämä edellyttäisi, että EU:ssa tulisi soveltaa yhteneviä veropohjia yritysverotukseen, jotta jäsenvaltioiden välinen verokilpailu loppuisi.

Suomi voisi puheenjohtajuuskaudellaan edistää näitä tavoitteita esimerkiksi seuraavilla toimilla:

- Edistämällä EU:n yhteisen veropohjan käyttöönottoa yritysverotuksessa sekä vähimmäistason asettamista yhteisöverolle.
- Edistämällä verotuksen julkisuusperiaatetta sekä EU:n että sen jäsenvaltioiden tasolla.

Suomen Sadankomitea ry:n puolesta

Timo Mielonen
puheenjohtaja

Anni Lahtinen
pääsihteeri